

KĄ UKRAINOS PREZIDENTO RINKIMUOSE REMS VAKARAI?

Vytautas Sirijos Gira

**Rytų Europos studijų centras
2009 09 02**

Ukrainos politinės sistemos raida per pastaruosius penkerius metus gerokai pakeitė jau tradiciniais tapusių kandidatų į Ukrainos prezidento postą (Viktoro Juščenkos, Viktoro Janukovičiaus, Julijos Timošenko) vertinimą ES šalyse ir JAV, o kartu ir iškėlė klausimą – kokį kandidatą Vakarai pasiryžę labiausiai remti 2010 m. sausį įvyksiančiuose Ukrainos prezidento rinkimuose? Iki šiol tradiciškai provakarietiškai stovyklai būdavo priskiriamas Ukrainos prezidentas V. Juščenka, o prorusiškoms jėgoms - "Regionų partijos" vadovas V. Janukovičius (prie prorusiškos stovyklos dabar galima priskirti ir buvusią V. Juščenkos sąjungininę Ukrainos premjerę J. Timošenko, įsitraukusią į politinius-energetinius žaidimus su Maskva). Akivaizdu, jog artėjančių Ukrainos prezidento rinkimų kontekste Vakarai bus priversti iš naujo įvertinti savo prioritetus.

V. Juščenkos pozicijos silpnos

Vakarų valstybės vis labiau praranda susidomėjimą dabartiniu Ukrainos prezidentu V. Juščenka dėl kelių priežasčių: *Pirma*, Ukrainos politinės sistemos nestabilumas, nuolatinė V. Juščenkos konfrontacija su J. Timošenko vyriausybe ir parlamentu, „energetiniai karai“ su Rusija ir kt. lėmė ir tam tikrą Vakarų (pirmiausiai ES) valstybių „nuovargį“ nuo Ukrainos vidaus problemų, dažnai persiliejančių į ES ir Rusijos dvišalių santykių lygmenį. *Antra*, nors V. Juščenka ir toliau laikomas provakarietiškų pažiūrų politiku, jo galimybės laimėti būsimuosiuose Ukrainos prezidento rinkimuose yra menkos – apklausų duomenimis jį remia tik 6 proc. apklaustųjų (V. Janukovičių remia 30 proc., J.

Timošenko – 16 proc., A. Jaceniuką – 13 proc.)¹. Esant tokiam žemam visuomenės palaikymui, akivaizdu, jog Vakarų valstybės negali demonstruoti akivaizdžios paramos V. Juščenkai. Kita vertus, dabartinę šalies vadovybę kaip vieną pagrindinių kliūčių tolimesnei dvišalių santykių plėtrai yra įvardinęs ir Rusijos prezidentas D. Medvedevas 2009 m. rugpjūčio 11 d. atvirame laiške Ukrainos prezidentui. Tad Vakarams (ypač didžiosioms ES šalims) įsitikinus, jog radikali V. Juščenkos „nutolimo nuo Rusijos“ strategija nesuveikė, dabar (turint galvoje ir JAV santykių su Rusija „perkrovimo“ iniciatyvą), kyla poreikis atrasti tokią politinę figūrą, kuri ieškotų vienokių ar kitokių „sugyvenimo“ su Rusija formų.

Nepaisant žemų reitingų, dabartinis Ukrainos prezidentas pasiryžęs dalyvauti Ukrainos prezidento rinkimuose ir netgi bandyti patekti į antrąjį turą. Ukrainos Globalių strategijų instituto vadovo Vadimo Karasiovo nuomone², iki 2010 m. sausio mėnesį įvyksiančių Ukrainos prezidento rinkimų dabartinis Ukrainos prezidentas V. Juščenka sieks įgyvendinti tris pagrindinius taip vadinamos „programinės lyderystės“ tikslus. Pirma, V. Juščenka savo rinkiminėje kampanijoje kels valstybės konstitucinės santvarkos problemas bei siūlys jų sprendimo būdus, siekdamas atkreipti į šias problemas žmonių dėmesį. Antra, visos V. Juščenkos konstitucinės iniciatyvos bus orientuotos tiesiai į elektoratą, apeinant valdantįjį politinį elitą ir parlamentą. Kitaip tariant, savo rinkiminės kampanijos metu V. Juščenka sieks apeiti „užsikimšusius“ parlamentinio atstovavimo kanalus ir tiesiogiai bendrauti su visuomene. Ir, *trečia*, V. Juščenka būsimus prezidento rinkimus sieks modeliuoti kaip institucinius (konstitucinės santvarkos modelio) rinkimus, o ne kaip prezidento institucijos kritiką. Tokiu būdu artėjantys rinkimai (pagal V. Juščenkos projektuojamą modelį) turėtų tapti ne konkreta asmens, o būsimojo valstybės modelio rinkimais.

V. Janukovičius – „mušta korta“?

Nors apklausų duomenimis, Ukrainos visuomenės parama V. Janukovičiui yra didžiausia tarp visų kandidatų ir siekia 30 proc., pats V. Janukovičius, tiek Vakaruose, tiek Rusijoje vertinamas nevienareikšmiškai. JAV, kaip įprasta, V. Janukovičius laikomas prorusiškų pažiūrų politiku. Tačiau ir pačioje Rusijoje jaučiamas tam tikras nusivylimas juo dėl neištesėtų pažadų, kurie buvo duoti dar 2004 m.: dėl rusų kalbos, kaip valstybinės kalbos, Ukrainoje įteisinimo, Juodosios jūros laivyno statuso ir kt. Be to, reikėtų pastebėti, jog „Regionų partijos“ rinkiminėmis technologijomis bei taktika nuo 2005 m. pavesta užsiimti JAV politinių konsultacijų kompanijai „Manafort-Davis“, glaudžiai susijusiai su JAV respublikonų partija. Nepaisant to, V. Janukovičiaus polinkis flirtuoti su Rusija irgi nekelia abejonių: „Regionų partija“ vykdo aktyvią, prieš Ukrainos narystę NATO nukreiptą kampaniją bei siūlo įvairius Ukrainos „finliandizacijos“ scenarijus³. Visgi

¹ Егор Петров, „Свежий рейтинг президентской гонки: Ющенко начинает подниматься“.

<<http://wek.com.ua/article/7939/>>.

² „Карасев раскрыл цели Ющенко“. <<http://www.ua.glavred.com/archive/2009/08/25/164750-18.html>>.

³ Тарас Кузьо, „Кого поддержит Запад на выборах в Украине?“.

<www.taraskuzio.net/media23_files/6.pdf>.

reikėtų atkreipti dėmesį į Rusijos ekspertų nuomonę, jog artėjant Ukrainos prezidento rinkimams V. Janukovičiaus kandidatūros nevienareikšmiškumas gali paskatinti Rusiją remti naują „permainų“ kandidatą - Arsenijų Jaceniuką, kuris dar nespėjo susikompromituoti vidinėse Ukrainos politinių jėgų konfliktuose, o Vakarais - rinktis J. Timošenko⁴.

J. Timošenko - Vakarų pasirinkimas?

Pozityvus Ukrainos ministrės pirmininkės J. Timošenko įvaizdis nuo 2006-2007 m. ES ir JAV žymiai sustiprėjo, lyginant su V. Juščenkos pozicijomis. J. Timošenko partija „Batkivščina“ („Tėvynė“) yra viena iš aktyviausių Europos liaudies partijos (ELP) grupės Europos Parlamente stebėtojų (pabrėžtina, kad V. Juščenkos partija „Mūsų Ukraina“, anksčiau aktyviai dalyvavusi ELP veikloje, nuo 2008 m. faktiškai nebepalaiko jokių ryšių su ELP, po to kai pastaroji sukritikavo V. Juščenką dėl išpuolių prieš J. Timošenko)⁵. Taip pat prie J. Timošenko gerų santykių su Vakarais prisideda tiek pačios J. Timošenko noras plėtoti pragmatiškus santykius su Rusija ekonomikos ir energetikos srityse (tokią J. Timošenko poziciją remia Prancūzija ir Vokietija) bei sėkminga J. Timošenko partijai priklausančio vicepremjero Grigorijaus Nemyrios lobistinė veikla, siekiant gilesnės Ukrainos integracijos į ES struktūras⁶.

Kita vertus, Ukrainos vidaus politikoje J. Timošenko elektoratui save pateikia kaip „šalies gelbėtoją“, savitą „geležinę ledį“, demonstruojančią siekį suvienyti šalį. Ekspertų teigimu, siekdama propaguoti šį įvaizdį, J. Timošenko pirmiausiai kreips dėmesį ne į regioninius ar ideologinius skirtumus, o į socialines problemas. Šiuo tikslu gali būti panaudotas įvairių socialinių klasių kiršinimas, atsiribojimas nuo smulkiojo ir vidutinio verslo problemų (neva, kalta ne premjerė, o oligarchai) ir pan. Kitaip tariant, J. Timošenko rinkiminėje kampanijoje pirmiausiai turėtų vyrauti nuostatos susijusios su „antikrizinėmis priemonėmis“, galinčiomis išgelbėti šalį ir socialinio populizmo tematika.

A. Jaceniukas – „juodasis arkliukas“

Buvusį Ukrainos užsienio reikalų ministrą ir parlamento pirmininką, politinio judėjimo „Permainų frontas“ vadovą A. Jaceniuką pagal jo susikurtą įvaizdį galima vertinti kaip naujos kartos, permainas siūlantį jauną kandidatą, apie kurio politinę programą, pažiūras ir komandą kol kas beveik nieko nežinoma Vakaruose⁷. A. Jaceniukas propaguoja savitą Ukrainos „trečiojo kelio“ pasirinkimą.

⁴ „Кремль начинает выборы на Украине ставкой на Яценюка“. <<http://www.mideast.ru/362/47267>>.

⁵ Тарас Кузьо, „Кого поддержит Запад на выборах в Украине?“. <www.taraskuzio.net/media23_files/6.pdf>.

⁶ Ten pat.

⁷ Pabrėžtina, kad nors A. Jaceniuko politinė platforma ir nėra tiksliai suformuluota, o pats kandidatas vaizduojamas kaip liberalių ekonominių pažiūrų, reformų siekiantis politikas, izoliuotas nuo dabartinio politinio elito, pats A. Jaceniukas yra glaudžiai susijęs su Ukrainos verslo klanų vadovais – buvusio Ukrainos prezidento Leonido Kučmos žentu ir antru pagal turtingumą Ukrainos

Pasirinkusi šį kelią, Ukraina galėtų iškilti kaip savarankiška regiono lyderė, sugyvenanti su Vakarais ir su Rusija bei gebanti apie save konsoliduoti kitas Rytų Europos valstybes.

Viena vertus, A. Jaceniukas gali būti traktuojamas kaip „kišeninis kandidatas“, kurį remia politinės jėgos ir ekonominės struktūros, siekiančios sumažinti rinkėjų paramą pagrindiniams kandidatams. Antra vertus, A. Jaceniuko kandidatūra (skirtingai nei kitų kandidatų) yra daugiaž toleruojama visuose Ukrainos regionuose, todėl šį politinį veikėją galima vertinti kaip savitą rinkėjų kompromisinią pasirinkimą (šiam kandidatui prognozuojama didelė vadinamųjų „protesto balsų“ parama).

A. Jaceniuko kandidatūra yra itin svarbi prognozuojant būsimųjų Ukrainos prezidento rinkimų antrojo turo baigtį. Dar 2009 m. gegužę, remiantis rinkodaros ir sociologinius tyrimus atliekančios kompanijų grupės „Research & Branding Group“ apklausų duomenimis, buvo prognozuojami trys galimi 2010 m. Ukrainos prezidento rinkimų antrojo turo scenarijai:

2010 m. Ukrainos prezidento rinkimų antrojo turo scenarijai

V. Janukovičius prieš J. Timošenko (šio scenarijaus išsipildymo tikimybė 80 proc.)	A. Jaceniukas prieš J. Timošenko (scenarijaus išsipildymo tikimybė – 5 proc.)	V. Janukovičius prieš A. Jaceniuką (scenarijaus išsipildymo tikimybė – 15 proc.)
Už V. Janukovičių balsuotų 37 proc. rinkėjų	Už A. Jaceniuką balsuotų 30,3 proc. rinkėjų	Už V. Janukovičių balsuotų 34,1 proc. rinkėjų
Už J. Timošenko balsuotų 28,2 proc. rinkėjų	Už J. Timošenko balsuotų 21 proc. rinkėjų	Už A. Jaceniuką balsuotų 29,6 proc. rinkėjų
Prieš visus kandidatus balsuotų 18,9 proc. rinkėjų	Prieš visus kandidatus balsuotų 28,1 proc. rinkėjų	Prieš visus kandidatus balsuotų 18,9 proc. rinkėjų
Iš viso nebalsuotų 6,6 proc. rinkėjų	Iš viso nebalsuotų 7,6 proc. rinkėjų	Iš viso nebalsuotų 6,6 proc. rinkėjų

Saltinis: Danylo Spolsky, „Comment: Old faces, kingmaker lead Ukraine's presidential race“.

<http://businessneweurope.eu/story1623/COMMENT_Old_faces_kingmaker_lead_Ukraines_presidential_race>.

Pagal modeliuojamus scenarijus matyti, kad jei A. Jaceniukas kartu su J. Timošenko atsidurtų antrajame Ukrainos prezidento rinkimų ture, pergalė atitektų A. Jaceniukui. Kita vertus, šio scenarijaus išsipildymo galimybė yra labai maža. Didesnė tikimybė, kad į antrąjį turą patekę V. Janukovičius su J. Timošenko gali derėtis dėl A. Jaceniuko rinkėjų balsų, sutikdami pasidalinti tarpusavyje prezidento ir ministro pirmininko postus.

oligarchu Viktoru Pinčiuku (vadovaujančiu plieno pramonės investicinei grupei „Interpipe“), Dmitrijumi Firtašu (kompanijos „RosUkrenergo“ bendrasavininku) ir Vitalijumi Haiduku (vienu iš Donbaso industrinės sąjungos vadovu ir buvusiu Ukrainos nacionalinio saugumo ir gynybos tarybos sekretoriumi) - Danylo Spolsky, „Comment: Old faces, kingmaker lead Ukraine's presidential race“. http://businessneweurope.eu/story1623/COMMENT_Old_faces_kingmaker_lead_Ukraines_presidential_race.

Kitokia rinkimų kampanija

2010 m. Ukrainos prezidento rinkimų kampanija turėtų labai skirtis nuo ankstesnės. Pirmiausia, lyginant su 2004 m., 2010 m. Ukrainos prezidento rinkimuose kandidatų galimybės naudotis administraciniais ištekliais (administraciniu resursu) bus labai ribotos. *Pirma*, administraciniai ištekliai yra išsklaidyti tiek tarp valdančiosios koalicijos ir opozicijos (pavyzdžiui, „Regionų partija“ dominuoja daugelio apskričių ir rajonų tarybose), tiek valdančiosios koalicijos viduje (tarp vyriausybės ir prezidento sekretoriato institucijų). *Antra*, pasaulinė ekonominė krizė gerokai „apkarpė“ kandidatų rėmėjų finansinę paramą, todėl turėtų išryškėti kandidatų pastangos kuo daugiau sutaupyti visose rinkiminės kampanijos srityse. Sumažėjusios kandidatų galimybės pasinaudoti „administraciniu resursu“ neišvengiamai lems „juodųjų“ politinių technologijų plėtrą. Tai pirmiausia sietina su „kompromato“ (siekis visuomenės akyse sumenkinti savo priešininką) naudojimu ir pan. Kita vertus, „juodųjų technologijų“ plėtra 2010 m. Ukrainos prezidento rinkimuose turėtų būti saikinga pirmiausia dėl Ukrainos visuomenės „nuovargio“, atsiradusio per pastaruosius penkerius metus ir pasireiškiančio rinkėjų nusivylimu „oranžinės revoliucijos“ iškeltų tikslų neįgyvendinimu, nuolatinėmis valdančiosios koalicijos vidinėmis rietenomis ir politinės sistemos nestabilumu. Įvertinant šias rinkėjų „nuovargio“ priežastis, akivaizdu, kad svarbiausia kandidatų užduotimi bus ne tiek neribotas „juodųjų“ technologijų taikymas (šioje srityje Ukrainos rinkėjai jau yra įgiję savitą „imunitetą“), tačiau rinkėjų pasitikėjimo atgavimas ir naujo požiūrio bei receptų dėl šalies valdymo modelio, Ukrainos vizijos ir ekonominių problemų sprendimo pateikimas. Kitaip tariant, būsimuosiuose Ukrainos prezidento rinkimuose kandidatai bus linkę akcentuoti Ukrainos ateities vizijas, kurios galėtų mobilizuoti rinkėjus. Be to, rinkimų kampanijoje vyraus socialinio populizmo temos. Kai kurių kandidatų programose galima pastebėti nuostatas dėl savito Ukrainos kelio („trečiojo kelio“). Tai reiškia, kad beveik visi pagrindiniai kandidatai propaguos Ukrainos užsienio politikos „daugiavektoriškumą“, galbūt netgi su nuosaikia orientacija į Rusiją. Taigi, iš esmės „grįžta“ Ukrainos prezidento Leonido Kučmos laikams būdingos vidaus ir užsienio politikos nuostatos.